

PROFIL ABSOLVENTA ZÁKLADNEJ ŠKOLY

Miroslav Špánik

Anotácia: *Stat' vytyčuje požiadavky na odbornú, výchovnú a praktickú úroveň absolventa základnej školy. Základnú školu možno považovať za inštitúciu, ktorá žiakom sprostredkováva vedomosti, zručnosti primerané ich veku. Na profile absolventa základnej školy sa môže významne podieľať formálne kurikulum, neformálne kurikulum, ale aj skryté kurikulum.*

Abstract: *The paper identifies professional, educational and practical requirements on an elementary school leaver. Elementary school is considered as institution which teaches age-appropriate knowledge and skills to pupils. The profile of an elementary school leaver comprises the formal, informal but also the hidden curriculum.*

Úvod

Základnú školu možno považovať za inštitúciu, ktorá žiakom sprostredkováva vedomosti a zručnosti primerané ich veku a orientuje sa na dosiahnutie výchovných cieľov. Škola tak prispieva k celkovému rozvoju žiakov. Formuje deti v duchu sociálnej a kultúrnej politiky štátu. Základná škola je aj inštitúciou, v ktorej sa realizuje socializácia žiaka v iných podmienkach a inými spôsobmi ako uskutočňuje socializáciu dieťaťa a rodina.

Základná škola vychováva žiakov k samostatnému jednaniu, v ktorom sa uplatňujú vedomosti, zručnosti a spôsoby správania, ktoré im umožňujú zastávať v spoločnosti určité role.

Základné školy sú v súčasnosti predmetom pravidelnej kontroly z hľadiska obsahu a kvality vzdelávania žiakov a ekonomických nárokov na vzdelávanie. Veľké úsilie v tomto smere vykonávajú odborníci Európskej únie a v celosvetovom meradle odborníci OECD.

1. Stav vzdelávania v súčasných základných školách na Slovensku

K 1. 9. 2006 sa nachádzalo na Slovensku 2 146 základných štátnych škôl, 111 základných cirkevných škôl a 26 základných súkromných škôl (zdroje). Na základe vyjadrenia predstaviteľov Štátnej školskej inšpekcie nie sú zovšeobecnené inšpekčné výsledky a nemožno hodnotiť úroveň základných škôl štátnych, cirkevných a súkromných. Možno iba konštatovať snahu niektorých zriaďovateľov súkromných základných škôl zdôrazňovať finančný zisk školy pred kvalitou vyučovacieho procesu.

Systém základných škôl na Slovensku možno považovať za relatívne dobre vybudovaný a fungujúci. V obsahu výučby sa redukovali učebné osnovy a

školy majú možnosť ich modifikovať až o 30 %, učebný plán možno modifikovať v rozsahu 10 %. V učebných plánoch základných škôl sa posilnila výučba cudzích jazykov a zaviedol sa väčší počet voliteľných predmetov. Vydávajú sa alternatívne učebnice a overujú sa vzdelávacie a výkonové štandardy všeobecnovzdelávacích predmetov. Experimentálne sa overujú alternatívne školy vychádzajúce z humanistickej filozofie (Waldorfské školy, Otvorené školy, Integrované tematické vyučovanie a pod.). Experimentálne bol overený projekt WHO a EÚ Zdravé školy, ktorý sa na školách ďalej realizuje. Obsah vzdelávania sa rozšíril o enviromentálne vzdelávanie, právnu výchovu a výchovu pre manželstvo a rodičovstvo.

V základných školách sa zriadili špeciálne triedy pre žiakov so špeciálnymi vzdelávacími potrebami. Vytvorilo sa legislatívne prostredie aj pre vznik ďalších špeciálnych škôl a zariadení špeciálno-pedagogického poradenstva. Vytvorili sa legislatívne podmienky pre 100%-nú zaškolenosť občanov Slovenskej republiky.

2. Perspektívy vzdelávania na Slovensku

Koncepciu rozvoja výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15-20 rokov schválila vláda SR v roku 2001 a konkretizoval ju dokument Milénium.

V oblasti základného školstva za hlavné perspektívy možno považovať predĺženie povinnej školskej dochádzky, znižovanie počtu negramotných obyvateľov štátu. Osobitnú pozornosť je potrebné venovať nadaným a talentovaným žiakom a žiakom zo sociálne menej podnetného prostredia. Zabezpečiť pritom právo rodičov na slobodnú voľbu vzdelávania svojho dieťaťa. Znížiť počty žiakov v špeciálnych školách, koncepciou ich integrácie do základných škôl bežného typu.

V základných školách uplatňovať výchovný program vychádzajúci z princípov tvorivo-humanistickej výchovy v kognitívnom a afektívnom rozvoji žiaka. Činnosť v školách zamerať nielen na vzdelávanie, ale aj na výchovu žiakov. Pre porovnanie – na vzdelávanie dostávajú školy približne 27.000 korún ročne na jedného žiaka. Na výchovu dostanú poukaz, ktorý má hodnotu 800 korún na školský rok na žiaka.

V modernom školskom a výchovnom systéme podporovať aj nápomocné orgány a inštitúcie. Ide najmä o špeciálnych pedagógov, logopédov, školských psychológov, protidrogových poradcov a pedagógov voľného času. Výchovné pôsobenie školy môžu zefektívniť pedagogicko-psychologické poradne, metodické centrá, centrá voľného času, školy v prírode, školské výpočtové strediská a rozličné združenia a nadácie, ktoré môžu priamo pomáhať vo výchove a vzdelávaní detí a mládeže.

Hlavným cieľom reformy školstva na Slovensku je premeniť tradičné encyklopedicko – memorovacie školstvo na tvorivo – humánnu výchovu a vzdelávanie. Zmeniť obsah vzdelávania znížením počtu nefunkčných informácií a

nahradiť ich poznatkami potrebnými pre život. Zmeniť metódy a spôsoby vzdelávania. Od direktívnych spôsobov prejsť k demokratickým a alternatívnym vyučovacím a výchovným metódam. K dosiahnutiu uvedených cieľov zmeniť aj prípravu pedagogických pracovníkov. Prípravu odborníkov v konkrétnych vedných odboroch zmeniť na prípravu pedagógov schopných rozvíjať celú osobnosť žiaka. Zabezpečiť nielen pregraduálnu, ale aj postgraduálnu kvalitnú prípravu učiteľov. Zmeniť riadenie školy decentralizovaním a ponechať ho miestnym a regionálnym komunitám. Zvyšovať riadenie školy zvyšovaním profesionality riadiacich pracovníkov na všetkých stupňoch riadenia. Súčasťou školskej reformy je aj zmena postavenia školy v štruktúre spoločnosti, pretože školskú reformu treba považovať aj za závažný spoločenský problém.

3. Profil absolventa základnej školy

Vo vyučovanom procese je veľmi dôležité venovať sa nielen obsahu vyučovania, jeho priebehu a osobnosti učiteľa, ale hlavne osobnosti žiaka. Žiak sa stáva predmetom skúmania rozličných vedných odborov. Nové informácie o deťoch sa využívajú aj v strategických zámeroch základného vzdelávania, ktoré je určené pre celú populáciu. Pri vymedzení profilu absolventa základnej školy je nevyhnutné zohľadniť: telesnú konštitúciu žiaka, temperament, schopnosti, kognitívne poznávacie postupy, charakterové vlastnosti, motiváciu k činnosti, potreby, vôľové vlastnosti, rolu ktorú zastáva v škole, rodine a spoločnosti. Výsledkom uvedených komponentov žiaka je jeho správanie, konanie a reagovanie v konkrétnych situáciách.

V škole sa niektoré komponenty žiaka formujú intenzívnejšie, niektoré menej intenzívne. Nerozvíjať však niektoré vlastnosti žiaka v základnej škole vôbec, možno považovať za nevyužitie príležitosti pre celkovú kultiváciu osobnosti dospelujúceho človeka. Medzi dôležité požiadavky na osobnosť žiaka základnej školy možno považovať nasledovné kompetencie. Kompetencia žiaka k nadobúdaniu vedomostí a učeniu sa. Kompetencia komunikovať so svojimi spolužiakmi a vedieť uplatniť svoje názory v škole a v spoločnosti. Kompetencie sociálne spočívajúce v schopnosti socializovať sa v žiackom kolektíve seberovných žiakov, rešpektovať authority a nájsť si primerané miesto v spoločnosti. Kompetencie pracovné, ktoré sa týkajú nielen plnenia školských povinností, ale aj účasti na aktivitách celospoločenského charakteru.

Dosiahnutie uvedených kompetencií umožňuje základná škola svojim absolventom motiváciou k sústavnému zdokonaľovaniu sa, sebarozvoju a hľadaniu zmyslu života. Škola napomáha žiakom k osvojovaniu si pozitívnych ľudských morálnych hodnôt.

Absolvent základnej školy by mal dosiahnuť určitú úroveň aj v oblasti socializačnej, ktorá sa prejavuje v kompetenciách sociálnych a komunikatívnych. Jedná sa o určitú úroveň prosociálneho správania, schopnosť spolupracovať a komunikovať s inými ľuďmi a pomáhať im.

Kompetencie pracovné sa realizujú pracovnými zručnosťami, schopnosťou prevziať zodpovednosť za svoju činnosť, starať sa nielen o seba, ale aj o iných ľudí. Pracovné kompetencie sa prejavujú aj v schopnosti absolventa základnej školy samostatne riešiť problémy primerané jeho veku a byť schopný zdokonaľovať sa.

Výsledky výchovy žiaka základnej školy by mali rešpektovať ciele výchovy sformulované v článku 29 Dohovoru o právach dieťaťa.

Profil absolventa základnej školy v oblasti výchovy by mal spĺňať požiadavky na rešpektovanie úcty k ľudským právam a základným slobodám, úcty k rodičom, k národným hodnotám vlastného štátu. K zodpovednosti za vlastný život v duchu porozumenia a priateľstva medzi všetkými národmi a etnickými, národnostnými a náboženskými skupinami. Nadobudnúť schopnosť k rozvíjaniu demokratizmu, humanizmu a pozitívnemu vzťahu k prírodnému prostrediu.

Dosiahnúť uvedené ciele možno iba vtedy, ak bude absolvent základnej školy pripravený k samostatnosti, schopnosti sebazdokonaľovať sa, schopnosti samostatne sa vzdelávať, kontrolovať a regulovať svoje správanie, byť tolerantný a rešpektovať všeludské etické hodnoty a ľudské práva a slobody.

Profil absolventa základnej školy môže ovplyvniť kurikulum školy, ako sústava plánovaných poznatkov a zručností, určených cieľom a obsahom vzdelávania na základných školách. Kurikulum však možno chápať aj ako sústavu reálne osvojených poznatkov a zručností absolventmi základnej školy.

Na profil absolventa základnej školy vplýva formálne kurikulum, ktoré je vymedzené učebnými plánmi, učebnými osnovami a štandardami. Môže ho ovplyvňovať aj neformálne kurikulum, ktoré tvoria aktivity žiakov vo voľnom čase. Na profile absolventa základnej školy sa však významne môže podieľať aj skryté kurikulum. Skryté kurikulum predstavuje vedomosti a zručnosti, ktoré žiak získal v rodine, v škole, v rovesníckych skupinách, prípadne iným spôsobom a nedajú sa explicitne vyjadriť vo formálnom ani neformálnom kurikule. Sem môžeme zaradiť podnetnosť rodinného prostredia, úroveň vzdelania rodičov, vzťah medzi učiteľmi a žiakmi, klíma v školskej triede, vzťahy medzi žiakmi v triede, systém odmien a trestov uplatňovaných v škole i v rodine, spôsob hodnotenia žiakov a pod.

Záver

Základná škola má v živote každého človeka zvláštny význam. Umožňuje žiakom socializáciu v iných podmienkach, ako sa realizuje v rodine. Základná škola poskytuje vzdelávacie šance celej populácie. Úspešnosť žiaka v základnej škole spravidla ovplyvňuje jeho vzťah k učeniu, učiteľom a škole ako vzdelávacej inštitúcii. Dĺžka pobytu žiakov v základnej škole je dlhšia ako v iných typoch škôl. V základných školách študujú aj žiaci so špeciálnymi vzdelávacími potrebami. Jedná sa o žiakov nadaných a žiakov handicapovaných. Obidve skupiny žiakov študujú podľa upravených kurikul, pretože v demo-

kratickej spoločnosti ich nemožno vyčleňovať z ostatnej populácie žiakov. U handicapovaných žiakov však treba prihliadať pri integrácii do základných škôl na stupeň ich postihnutia.

Zvláštnosťou základnej školy v porovnaní s inými typmi škôl je skutočnosť, že jej absolventi pokračujú v príprave pre život na stredných prípadne aj vysokých školách. Táto skutočnosť výrazne vplýva aj na profil absolventa základnej školy. Základná škola má charakter všeobecno-vzdelávacej školy. Jej absolventi môžu pokračovať na ľubovoľnom type strednej školy. Jednotlivé vyučovacie predmety nemajú pre profil absolventa také výnimočné postavenie, ako je tomu pri štúdiu na stredných, resp. vysokých školách.

Literatúra:

PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : Portál, 2002.

PORUBSKÁ, G.; PLAVČAN, P. *Slovenské školstvo v medzinárodnom kontexte*. Bratislava : ŠPÚ, 2004.